

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.185
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору філологічних наук,
професору, професору кафедри
світової літератури і порівняльного
літературознавства
Девдюк Іванні Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри англійської філології

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Гуляк Тетяни Миколаївни

на дисертацію **Мазур Ольги Володимирівни**

**«Засоби когезії в українській постмодерністській прозі та їх відтворення
у перекладі англійською мовою»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

з галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи і її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Тема дисертаційної роботи є актуальною, оскільки проблема когезії й досі залишається однією з ключових у сучасній лінгвістиці тексту та перекладознавстві. Незважаючи на наявність фундаментальних студій у цій галузі, зокрема класичної класифікації М. А. К. Галлідея і Р. Гасан, а також

праць О. О. Селіванової, питання засобів когезії в постмодерністській прозі та їх відтворення в перекладі досі не отримало цілісного дослідження. Постмодерністський текст вирізняється підвищеною складністю організації, нелінійністю, інтертекстуальністю й активною роллю читача у декодуванні змісту. Ці особливості суттєво ускладнюють завдання перекладача, зобов'язаного відтворити не лише формальну, а й надтекстову зв'язність оригіналу. Дослідження засобів когезії в текстах провідних представників української постмодерністської прози (Юрія Андруховича, Сергія Жадана, Оксани Забужко та Юрія Винничука) й аналіз їх відтворення в англійських перекладах заповнює суттєву прогалину в перекладознавстві й сприяє поглибленню знань про міжмовну передачу зв'язності художнього тексту.

Актуальність обраної теми зумовлена також її своєчасністю у контексті зростання зацікавлення англійського читача українською літературою, що підвищує практичну значущість перекладознавчих досліджень у цій галузі.

Дисертацію виконано відповідно до профілю наукового плану кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англійського дискурсу» (номер державної реєстрації 0123U100259).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Наукові положення дисертації є достатньо обґрунтованими й спираються на широку теоретичну базу. Авторка залучила праці провідних вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі лінгвістики тексту, теорії постмодерністського текстотворення, дослідження засобів когезії та їх класифікації, а також перекладознавства.

Достовірність результатів забезпечується значним обсягом емпіричного матеріалу (2934 друковані сторінки оригінальних текстів і 2808 сторінок перекладів) та застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів: дедукції, таксономії, функційного, зіставного, описового, контрастивного, компаративного, трансформаційного та лінгвостилістичного

аналізу, контекстуально-інтерпретаційного методу й кількісних підрахунків. Висновки є послідовними, конкретними й логічно впливають зі змісту та завдань роботи. Апробація результатів на п'яти науково-практичних конференціях і їх висвітлення у восьми публікаціях додатково підтверджує обґрунтованість висновків.

3. Наукова новизна дослідження.

Наукова новизна дисертаційної праці не викликає сумнівів. У роботі вперше здійснено комплексний перекладознавчий аналіз когезії як конститутивної ознаки українського постмодерністського тексту. Авторка вперше:

- розкрила специфіку когезії як текстової категорії та функційні особливості засобів когезії в українській постмодерністській прозі;
- запропонувала розширену класифікацію засобів когезії постмодерністських текстів;
- диференціювала тактики перекладу засобів текстової й надтекстової когезії (збереження, перестановка, заміна, додавання, опущення) зі встановленням чинників їх формування задля досягнення еквівалентності та збереження авторського стилю.

Розмежування текстового і надтекстового типів когезії є оригінальним теоретичним внеском авторки та виходить за межі класичних класифікацій, інтегруючи принципи комунікативно-прагматичного підходу до аналізу постмодерністського дискурсу.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Теоретична цінність дисертації полягає в поглибленні розуміння природи когезії як категорії лінгвістики тексту та механізмів її відтворення в перекладі. Розроблена авторкою типологія засобів когезії постмодерністської прози розширює категорійний апарат перекладознавства й збагачує теорію художнього перекладу. Аналіз взаємозв'язку між стратегіями перекладу і

конкретними перекладацькими тактиками відтворення засобів когезії сприяє поглибленню теоретичних уявлень про перекладацькі трансформації.

Практична значущість результатів дисертації є очевидною. Отримані результати можуть бути використані у викладанні лекційних курсів з теорії та практики перекладу («Вступ до перекладознавства», «Теорія перекладу як міжкультурної комунікації», «Переклад безеквівалентної лексики», «Проблеми художнього перекладу», «Проблеми відтворення національно-культурної специфіки у художніх текстах»), стилістики («Порівняльна стилістика англійської та української мов», «Стилiстика i переклад», «Стилiстична лексикологiя»), у перекладацькій діяльності та практичній підготовці майбутніх перекладачів, а також у науково-дослідних роботах студентів і аспірантів.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертаційна праця є логічно структурованою і репрезентована вступом, трьома розділами з висновками до кожного, загальними висновками, списком використаних джерел (195 позицій) та додатками.

У *Вступі* чітко обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, охарактеризовано теоретико-методологічні засади та застосовані методи, розкрито наукову новизну, сформульовано положення, що виносяться на захист, визначено теоретичне і практичне значення, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У *першому розділі* проаналізовано наукові праці про текстові категорії, статус когезії серед них, класифікації засобів когезії й особливості їх функціонування в постмодерністських текстах. Принципово важливим теоретичним здобутком розділу є чітке розмежування понять «когезія» і «когерентність» як взаємопов'язаних, проте нетотожних категорій тексту. Авторка запропонувала власну розширену класифікацію засобів когезії, що враховує специфіку постмодерністського текстотворення, а також сформувала методологічну базу й окреслила етапи дослідження.

Другий розділ присвячений аналізу семи видів текстового типу зв'язності та перекладацьких тактик їх відтворення. Авторка послідовно розглядає граматичний, семантичний, ономасіологічний, смисловий, структурно-композиційний, референційний і прагматичний види когезії, ілюструючи кожен конкретними прикладами з оригіналів і перекладів. Доцільно відзначити спостереження дисертантки щодо диференційованого підходу перекладачів до різних видів когезії: якщо граматичні, семантичні й ономасіологічні засоби найчастіше підлягають трансформаціям, то структурно-композиційна когезія, що формує текстуальний скелет, зазвичай зберігається без змін. Прагматичний вид когезії в постмодерністських текстах відзначається особливою складністю відтворення, оскільки перекладач виступає посередником між автором й іноземним читачем, нерідко вдаючись до додавання або опущення інформації для збереження комунікативного ефекту.

У третьому розділі розглянуто специфіку супрасегментного, екстралінгвального та інтертекстуального видів зв'язності. Авторка переконливо демонструє, що зв'язність постмодерністського тексту зумовлена не лише сукупністю внутрішньотекстових мовних засобів, а й фоновими й енциклопедичними знаннями реципієнта, культурно-соціальною специфікою тексту, інтертекстуальними зв'язками та підтекстовими смислами. При перекладі важливим завданням є відтворення не тільки експліцитного змісту, а й імпліцитної інформації, забезпечуваної надтекстовою зв'язністю. Особливо цінним є аналіз засобів паузації й хезитаційних пауз як маркерів супрасегментної когезії та виявлення перекладацьких стратегій їх передачі.

Загальні висновки є послідовними, чіткими й конкретними, логічно випливають зі змісту й завдань дослідження.

Дисертаційна праця Мазур Ольги Володимирівни є повністю завершеною. Авторка досягла поставленої мети та успішно розв'язала всі сформульовані завдання.

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертаційної роботи і публікацій авторки засвідчує, що Мазур Ольга Володимирівна дотримується вимог академічної доброчесності. У роботі коректно використано покликання як на власні наукові публікації, так і на праці інших науковців.

7. Дискусійні положення й зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну працю в цілому, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження й побажання:

1. Дисертантка обирає стратегії доместикації та форенізації (за Л. Венуті) як засадничі орієнтири перекладацьких рішень. Проте в практичних розділах співвіднесення конкретних перекладацьких тактик із відповідними стратегіями простежується непослідовно. Уточнення, яка стратегія переважає в перекладах кожного автора й чим це зумовлено, додало б аналізу концептуальної завершеності.

2. У дослідженні зосереджено увагу виключно на письмовому вимірі постмодерністських текстів, а деякі явища, зокрема засоби паузації й хезитаційні паузи, аналізуються здебільшого як графічні маркери. Проте авторка сама зазначає, що «живе мовлення – це не тільки слова, а й візуальне бачення та слухові ефекти» (с. 185), а в підрозділі 1.4 (с. 54) залучає поняття паралінгвістики (тембр, висота, гучність, інтонація) та паракінесики (жести, міміка), не розвиваючи цих спостережень у практичному аналізі в третьому розділі. Оскільки постмодерністська проза свідомо імітує усне мовлення з його хезитаційними паузами й інтонаційними перепадами, включення принаймні теоретичного опису просодичних характеристик, наприклад, як інтонаційний контур кодується пунктуаційними засобами і яким чином перекладач відтворює ці аудіальні ефекти в цільовому тексті, виправдало б включення «інтонації» та «наголосу» до класифікації (Таблиця 3.1, с. 185) як повноправних об'єктів аналізу, а не лише задекларованих категорій.

3. Аналізуючи засоби семантичного виду когезії у романі С. Жадана «Ворошиловград» (Рис. 2.1, с. 146), авторка констатує, що засоби

денотативної зв'язності тяжіють до збереження в перекладі (81%), що є цінним спостереженням. Водночас варто зазначити, що наведені дані стосуються тільки одного твору з восьми, що входять до корпусу дослідження, тоді як аналогічні кількісні показники для інших текстів вибірки в роботі не представлено. Це дещо ускладнює оцінку того, чи є виявлена тенденція до збереження характерною для всіх аналізованих творів, чи вона може варіюватися залежно від індивідуального стилю автора, перекладацької манери чи жанрово-тематичних особливостей конкретного тексту. Включення зведених порівняльних даних щодо всіх творів вибірки дозволило б підкріпити висновки ширшою доказовою базою і надало б результатам дослідження більшої системності.

4. Матеріал дослідження охоплює твори чотирьох авторів (Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко та Ю. Винничука) і це є безсумнівною перевагою роботи, що забезпечує широту та жанрово-стильову різноплановість вибірки. Разом із тим ця різноплановість могла б бути використана повніше, адже стиль кожного з авторів має виразну індивідуальність і лишається нез'ясованим, чи зумовлюють ці ідіостилістичні особливості відмінності у виборі та частотності засобів когезії і чи впливають вони на характер перекладацьких рішень. Систематичне зіставлення авторських стратегій когезії надало б роботі додаткового аналітичного виміру й дозволило б переконливіше обґрунтувати репрезентативність зібраного матеріалу.

Висловлені зауваження й побажання не применшують наукової цінності дисертаційної праці, а лише підкреслюють актуальність порушених у розвідці питань.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні положення та результати дослідження висвітлено у 8 публікаціях: 3 статтях у наукових фахових виданнях України та 5 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних

конференціях. Результати проведеного дослідження були апробовані на п'яти науково-практичних конференціях різного рівня. Наукові праці дисертантки повністю відображають отримані наукові висновки.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертаційна праця написана українською мовою й загалом демонструє належний рівень наукової точності та академічного стилю. Термінологічний апарат відповідає сучасним лінгвістичним і перекладознавчим стандартам: авторка послідовно використовує усталену наукову термінологію та грамотно вводить власні терміни й дефініції. Виклад матеріалу характеризується логічною послідовністю та зрозумілістю. Ілюстративний матеріал вдало дібрано й органічно інтегровано в аналіз. Дисертаційна праця оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної праці відповідає предметній області спеціальності 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

11. Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Аналіз дисертаційної роботи й публікацій авторки дає підстави зробити висновок, що дисертаційна праця Мазур Ольги Володимирівни «Засоби когезії в українській постмодерністській прозі та їх відтворення у перекладі англійською мовою» є ґрунтовним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому відображена новаторська позиція дослідниці й отримані нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерство освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12

січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка, Мазур Ольга Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Тетяна ГУЛЯК